

NATALIA MILESZYK – specjalistka ds. polityk publicznych w Fundacji Centrum Cyfrowe. Prawniczka zajmująca się prawami cyfrowymi, reformą prawa autorskiego i politykami otwartościowymi. Członkini Stowarzyszenia Communia na rzecz domeny publicznej, ekspertka prawnego Creative Commons Polska; zaangażowana w reformę prawa autorskiego na szczeblu europejskim. Współorganizowała „The School of Rocking Copyright”, serię warsztatów służących budowaniu potencjału rzeczniczego europejskiego społeczeństwa obywatelskiego w zakresie praw cyfrowych. Absolwentka Uniwersytetu Warszawskiego i Central European University w Budapeszcie.
Źródło: <https://centrumcyfrowe.pl/en/zespol/natalia-mileszyk-2>

ZDALNA EDUKACJA A PRAWO AUTORSKIE I PRAWO DO WIZERUNKU – FAQ

NATALIA MILESZYK

W myśl zasady *ignorantia iuris nocet* (łac. nieznanostwo prawa szkodzi) chcemy po raz kolejny przybliżyć naszym Czytelnikom zagadnienia związane z prawami autorskimi, szczególnie w kontekście edukacji zdalnej. Prezentujemy zbiór najważniejszych zasad, ujętych w formie pytań i odpowiedzi. Materiał został przygotowany przez **Natalię Mileszyk**, specjalistkę ds. polityk publicznych w Fundacji Centrum Cyfrowe. We wstępie czytamy: *Z jakich zasobów mogę korzystać, prowadząc zdalne lekcje? Czy mogę przestać uczniom zeskanowaną książkę? Jak mogę obejrzeć z uczniami film podczas e-lekcji?*

Dowiesz się:

- jakie granice w Internecie ma prawo cytatu,
- czy uczniowie mogą nagrywać lekcje,
- czy możesz w trakcie e-lekcji oglądać z uczniami film udostępniony z pulpitu swojego ekranu,
- czy możesz opublikować w Internecie prace uczniów, by reszta klasy miała do nich dostęp.

Publikacja jest dostępna na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa 4.0 Polska. Treść licencji dostępna jest na stronie <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.pl>. Artykuł jest dostępny na stronie Fundacji Centrum Cyfrowe <https://centrumcyfrowe.pl/czytelnia/zdalna-edukacja-a-prawo-autorskie-i-prawo-do-wizerunku-faq> [red.]

NATALIA MILESZYK

1. Z jakich zasobów nauczyciele mogą korzystać, prowadząc zdalne lekcje?

Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych przewidziata dozwolony uzytek edukacyjny (DUE) – czyli określone sytuacje, w których można korzystac z utworów bez zgody autora czy posiadacza praw autorskich. Na DUE można się powolywac, **spełniając łącznie dwa warunki:**

- tylko w ramach nauczania w instytucjach oświatowych (jak szkoły, uczelnie czy przedszkola),
- na potrzeby zilustrowania danego tematu w celach dydaktycznych.

W jaki sposób można korzystac z zasobów edukacyjnych?

- można korzystac z rozpowszechnionych utworów w oryginale i w tłumaczeniu,
- można zwielokrotniac (tzn. rozsyłac, drukowac, kserowac) rozpowszechnione drobne utwory lub fragmenty większych utworów.

W obu powyższych przypadkach w edukacji online korzystanie jest dozwolone wyłącznie dla wcześniej zidentyfikowanych osób uczących się, nauczających lub prowadzących badania naukowe.

Czyli w przypadku edukacji zdalnej dla uczniów danej instytucji oświatowej, którzy korzystają z narzędzi technologicznych wymagających logowania bądź innego rodzaju weryfikacji tożsamości.

PRZYKŁADY

TAK Można na lekcji oglądać film z uczniami, jeśli udostępni się go z własnego pulpitu, oczywiście tylko swoim uczniom (czyli nie na otwartej grupie na Facebooku, a na przykład przez Zooma, gdzie zaproszenie zostało rozestane tylko do uczniów) – bo korzystamy z utworu, ale go nie kopiujemy.

NIE Tego samego filmu nie można rozestac w całości – ale można wyslac fragment czy też wiersz

(drobny utwór) albo skan części podręcznika – oczywiście tylko do swoich uczniów – na przykład mailem. Zawsze też może wyslac link do danego materiału edukacyjnego, również do utworu w całości.

TAK Nauczyciel może czytac na lekcjach zdalnych powiesc swoim uczniom, nawet w całości.

NIE Tej samej powiesci nauczyciel nie może rozestac w całości, ale może rozestac we fragmentach (np. wybrane rozdzialy potrzebne do przeprowadzenia zajęc). Moze też korzystac z fragmentów powiesci w ramach prezentacji, którą rozsyła swoim uczniom.

Korzystając z utworów w ramach dozwolonego uzytku edukacyjnego nalezy pamietac, aby **zawsze podac imię i nazwisko twórcy oraz źródło danego utworu**. Ustawa nie określa, w jaki sposób to zrobic – nalezy więc dostosowac formę do konkretnego narzędzia, można te dane podac np. w treści maila.

Prawo autorskie w żaden sposób nie definiuje, co nalezy rozumiec przez „drobne utwory” – nie istnieją w tym zakresie żadne ograniczenia co do objętości – nalezy do tego podchodzic zdroworozsądkowo.

Warto też podkrešlic, że na zakres dozwolonego uzytku edukacyjnego nie wpływają w żaden sposób noty prawnoautorskie, które można znalezc w niektórych podręcznikach, np.: „Niniejsza publikacja podlega ochronie przewidzianej w przepisach Ustawy z dnia 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Každy przypadek kopiowania lub zwielokrotnianie fragmentu lub całości publikacji stanowi niedozwolone naruszenia praw twórcy lub wydawcy, o ile nie odbywa się zgodnie z przepisami wyżej wymienionej ustawy” – fragmenty takiego podręcznika mogą być wykorzystywane w ramach dozwolonego uzytku edukacyjnego.

Podstawa prawna: Artykuły 27 i 35 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

ZDALNA EDUKACJA A PRAWO AUTORSKIE I PRAWO DO WIZERUNKU – FAQ

2. Z jakich zasobów nauczyciele mogą korzystać, prowadząc zajęcia dostępne dla każdego w Internecie?

W przypadku prowadzenia zajęć dostępnych dla każdego, nauczyciel nie może powoływać się na dozwolony użytek edukacyjny. Może więc korzystać z takich zasobów, z których może w sposób dowolny korzystać każdy inny użytkownik Internetu:

- z utworów, które sam stworzył,
- z utworów z domeny publicznej (czyli takich, których autorzy zmarli 70 lat temu) – należy jednak pamiętać o podpisaniu autora utworu,
- z utworów udostępnianych na wolnych licencjach, np. Creative Commons – każda z licencji ma jednak swoje wymagania i zawsze należy podpisać twórcę utworu.

W prowadzeniu różnego rodzaju działań edukacyjnych przydatne może być też prawo cytatu, wyjaśnione poniżej.

3. Co z innymi aktywnościami edukacyjnymi, pozaszkolnymi? Na przykład z działalnością domów kultury czy muzeów?

Edukatorzy i edukatorki z muzeów czy domów kultury niestety nie mogą korzystać z dozwolonego użytku edukacyjnego. Mogą więc korzystać z takich zasobów, z których może w sposób dowolny korzystać każdy inny użytkownik Internetu:

- z utworów, które sam stworzył,
- z utworów z domeny publicznej (czyli takich, których autorzy zmarli 70 lat temu) – należy jednak pamiętać o podpisaniu autora utworu,
- z utworów udostępnianych na wolnych licencjach, np. Creative Commons – każda z licencji ma jednak swoje wymagania i zawsze należy podpisać twórcę utworu.

W prowadzeniu różnego rodzaju działań edukacyjnych przydatne może być też prawo cytatu, wyjaśnione poniżej.

4. Jakie granice w Internecie ma prawo cytatu?

Granice prawa cytatu, które również zezwala na korzystanie z utworów (bądź fragmentów) bez zgody autora czy posiadacza praw autorskich, są takie same zarówno w Internecie, jak i w aktywnościach nie-cyfrowych. W ramach osobiście tworzonych utworów wolno nam przytaczać urywki rozpowszechnionych utworów. Rozpowszechnione utwory plastyczne, utwory fotograficzne lub drobne utwory (np. krótkie wiersze) możemy przytaczać w całości.

Cytowanie poddane jest pewnym ograniczeniom. Możemy we własnej pracy przytoczyć całość bądź fragment innego dzieła (wszystko jedno, czy jest to tekst, zdjęcie czy film), ale tylko wtedy, gdy jest to uzasadnione celami takimi jak wyjaśnianie, polemika, analiza krytyczna lub naukowa, nauczanie lub prawa gatunku twórczości (np. w przypadku parodii).

Ważne jest, żeby cytat był odpowiednio oznaczony. Stosowanie go wymaga czytelnego oznaczenia, że korzysta się z cudzego utworu. Dlatego postugując się cytatem, informujemy zawsze o autorze oraz o źródle cytowanego fragmentu.

PRZYKŁADY

TAK Dopuszczalne więc będzie wykorzystanie we własnej, autorskiej prezentacji o stanie wojennym jakiejś fotografii mającej na celu wyttumaczenie, jak wyglądały mundury ZOMO – oczywiście takie zdjęcie należy podpisać, ale taką autorską prezentację można dalej rozpowszechniać.

NIE Nie będzie jednak spełniało wymogów prawa cytatu zdjęcie w tej samej prezentacji, mające tylko charakter dekoracyjny.

Prawo autorskie w żaden sposób nie definiuje, co należy rozumieć przez „drobne utwory” – nie istnieją w tym zakresie żadne ograniczenia co do objętości – należy do tego podchodzić zdroworozsądkowo.

Podstawa prawna: Artykuły 29 i 35 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

NATALIA MILESZYK

5. Czy nauczyciel może korzystać z dowolnego narzędzia do komunikowania się z uczniami, w tym rozsyłania materiałów edukacyjnych chronionych prawem autorskim?

Podstawową zasadą jest to, że udostępnianie materiałów online jest dozwolone wyłącznie dla ograniczonego kręgu osób uczących się, zidentyfikowanych przez szkołę. Narzędzie, z którego korzysta nauczyciel, musi więc wymagać opcji logowania/weryfikacji. Udostępnianie materiałów za pośrednictwem ogólnodostępnych platform (takich jak Facebook) jest dopuszczalne w dwóch przypadkach:

- a. jeżeli dostęp do pliku będzie zabezpieczony hasłem, a informacja o hasle zostanie przekazana tylko uczniom w sposób zapewniający weryfikację, np. przez Librusa,
- b. jeżeli nauczyciel jako administrator grupy na Facebooku będzie jedynym uprawnionym do decydowania o tym, kto może zostać członkiem grupy.

Przed wyborem narzędzia trzeba zwrócić uwagę również na dwie kwestie:

- a. Regulamin bądź statut szkoły powinny określać, jakie narzędzia są wykorzystywane do nauczania zdalnego.
- b. Regulamin samej platformy – czy korzystając z danego narzędzia, nie udzielamy licencji na utwory, które na niej umieszczamy (bo udzielać licencji możemy tylko na własne utwory) oraz czy nasi uczniowie mogą zgodnie z regulaminem z tej platformy korzystać (na przykład Facebook pozwala na zakładanie kont osobom powyżej 13. roku życia).

6. Czy nauczyciel może umieszczać prace uczniów w Internecie, tak aby np. inni uczniowie mieli do nich dostęp?

Prace uczniów są jak najbardziej utworami chronionymi prawem autorskim – z punktu widzenia ustawy najbezpieczniej będzie więc, jeśli nauczyciele poproszą uczniów o samodzielne publikowanie swoich prac, na przykład na współdzielonych dyskach. Jeśli to jednak nauczyciel sam chce publikować prace uczniów, powinien mieć od nich zgodę (licencję). Wystarczy w tym przypadku informacja w mailu, że „Wyrażam zgodę na opublikowanie mojego kolażu na platformie xxx”.

Osoba do 13. roku życia nie posiada zdolności do czynności prawnych – nie może zatem skutecznie wyrazić zgody na publikację jej dzieł. W jej imieniu – jako przedstawiciele ustawowi – działają rodzice lub opiekunowie, którzy są jej przedstawicielami ustawowymi upoważnionymi do zarządu jej majątkiem, w skład którego wchodzi majątkowe prawa autorskie.

W przypadku publikowania prac uczniów na zamkniętych platformach, np. dla jednej klasy, można by powoływać się na publikowanie tych prac bez zgód uczniów na podstawie dozwolonego użytku edukacyjnego, jeśli będą one wykorzystywane w celu zilustrowania danego tematu w celach dydaktycznych.

7. Prowadzę stronę internetową dla uczniów, gdzie publikuję materiały na zajęcia w formie linków – dostęp do strony ma każdy. Czy takie działanie jest zgodne z prawem?

Zgoda twórcy ani posiadaczy praw autorskich nie jest potrzebna w przypadku linkowania (które nie jest jak na razie uznawane za rozpowszechnianie w rozumieniu prawa autorskiego). Dlatego też jeśli nauczyciel ma wątpliwości prawne dotyczące tego, czy może się podzielić danym materiałem z uczniami, zawsze bezpiecznym rozwiązaniem będzie podanie linku, które nie narusza prawa autorskiego i jest zgodne z prawem.

ZDALNA EDUKACJA A PRAWO AUTORSKIE I PRAWO DO WIZERUNKU – FAQ

8. Czy zgodne z prawem jest nagrywanie lekcji przez uczniów?

Pytanie to należy rozpatrywać zarówno z perspektywy prawa autorskiego, jak i ochrony wizerunku nauczyciela – jednak odpowiedź będzie w obu przypadkach **TAK**.

W kontekście prawa autorskiego lekcja jest utworem – jednak polskie prawo przewiduje dozwolony użytek prywatny – czyli zasadę, że na własny użytek możemy dowolnie korzystać ze wszelkiego typu utworów, dopóki ich nie rozpowszechniamy. Uczeń może więc na własne potrzeby (np. powtórki lekcji) nagrać lekcję – nie może jej jednak przekazywać dalej (poza kręgiem najbliższych, co jest dozwolone znowu na mocy dozwolonego użytku prywatnego).

Podstawa prawna: Artykuł 23 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

W kontekście ochrony wizerunku polskie prawo ogranicza jedynie rozpowszechnianie wizerunku – możemy zrobić zdjęcie (czy nagranie) każdemu – jednak pytanie, czy możemy to zdjęcie rozpowszechniać. Dlatego też nagrywanie lekcji online nie narusza ochrony wizerunku – oczywiście takim naruszeniem będzie rozpowszechnianie nagranej lekcji bez zgody nauczyciela.

Podstawa prawna: Artykuł 81 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

9. Czy wizerunek nauczyciela jest w jakiś sposób chroniony, na przykład przed wykorzystywaniem nagrań w celach prześmiewczych?

Wykorzystywanie wizerunku nauczyciela (nie nagrywanie, tylko rozpowszechnianie) jest chronione na mocy prawa ochrony wizerunku i ochrony dóbr osobistych. Więc jeśli wizerunek nauczyciela zostanie wykorzystany w sposób, na który nie została wyrażona zgoda, można dochodzić roszczeń zarówno na mocy art. 81 ustawy o prawie autorskim, jak i art. 24 prawa cywilnego (jeśli rozpowszechnianie będzie bezprawne).

Kluczowy z perspektywy interesu nauczycieli jest jednak fakt, że nie mogą oni zabronić nagrywania lekcji zdalnych na własny użytek uczniów. Dlatego warto uczulić uczniów na prawną różnicę między samym nagrywaniem a rozpowszechnianiem wizerunku i podkreślić, że nie wyraża się zgody na rozpowszechnianie swojego wizerunku (jeśli nauczyciel chce tego zabronić) – takie działanie ma niewątpliwie charakter edukacyjny i informacyjny. ●